

УДК 94(477):37.017.7 '192/193'

DOI 10.12958/2227-2844-2019-5(328)-107-117

О. Ю. Лаврі – аспірантка кафедри історії України Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

E-mail: lavrioksana@gmail.com

ORSID <https://orcid.org/0000-0001-8412-3769>

ІДЕЇ КОМУНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ НОВОЇ РАДЯНСЬКОЇ СІМ'Ї В 1920–1930-х рр.

Невдалі процеси перебудови і розпад Радянського Союзу призвели до кризи в усіх сферах українського суспільства, в тому числі й демографічній. Багато людей опинились в скрутному становищі, почалась масова маргіналізація. Це зумовлювалось ще й тим, що суспільство відчувало розрив соціокультурної традиції, була порушена еволюція форм традиційної української сім'ї, а суспільні трансформації радянського періоду змінили розуміння ролі й місця сім'ї в суспільстві, поставили на грані ризику соціальну значущість цього інституту. На початку 1990-х рр. не стало держави, яка повністю регулювала всі сфери життя громадян, впливала на їх особисті інтереси, визначала потреби, корегувала поведінку й обмежувала бажання. Постала потреба формувати нову систему правових норм, побудовану на врахуванні людини не як гвинтика великої державної машини, а творця власної долі.

Питанням шлюбу та сім'ї цікавились представники багатьох суспільних наук: перш за все юристи, соціологи, філософи, історики, психологи, а також „партійні діячі”. Важливість вирішення полягала в тому, що більшовикам потрібно було швидко відсторонити „церкву” як основного конкурента, який міг впливати на маси. Тому, одразу ж після встановлення радянської влади 1917 року було видано два декрети: „Про відміну шлюбу” та „Про громадянський шлюб, дітей та про внесення змін до актів громадянського стану”. За ними подружжям вважались чоловік та жінка, які знаходились в статевому співжитті за обопільною згодою. Шлюб зареєстрований в церковній метричній книзі оголошувався недійсним. Церква позбавлялась права на реєстрацію новонароджених та шлюбів (Бранденбургский, 1926, с. 4). Таким чином, проголошувалась законність цивільного шлюбу, який (до 1926 року) не треба було реєструвати. Згодом він набував законності після реєстрації в спеціальних виконавчих державних органах – РАЦСах.

У міжвоєнний період були прийняті два кодекси про шлюб та сім'ю (1918 та 1926 років) з деякими поправками в наступні роки стосовно абортів (встановлювалась кримінальна відповідальність за вчинення) та стягнення аліментів на неповнолітніх дітей (у разі їх несплати) (Кодекс..., 1942, с. 1045–1074; Кодекс..., 1929; Кодекс..., 1938). У вступях до кодексів та роботах, присвячених питанню шлюбу та

сім'ї, спостерігалось постійне протиставлення між буржуазним і соціалістичним світами, релігійних канонів та традицій – радянським тощо (Свердлов, 1949, с. 5). Основні посилення робились на праці К. Маркса, Ф. Енгельса, А. Бебеля, В. Леніна, особливо в питаннях, пов'язаних з правами жінок в сім'ї. Навіть кохання не обходили стороною. Наприклад, на роботу А. Бебеля часто посилались, характеризуючи співвідношення буржуазного та соціалістичного шлюбів: „Буржуазний шлюб та проституція – це дві сторони однієї медалі... Шлюб та сім'я виникли в силу природнього прагнення людини до особистого щастя. Усвідомлення щастя в житті невід'ємне від боротьби за соціальну перебудову світу, від ідеальних уявлень особистості про феномени реального світу” (Лаптенко, 1967, с. 24–25). Стосовно кохання все просто: „Кохання – це зовсім не натхнення і не випадковість, а це звичайна справа, котру потрібно спроектувати, zorganizувати” (Там само, с. 135).

Отже, активна радянська агітація і жорсткі дії влади призвели до того, що нова форма модерної „радянської сім'ї” почала поступово утверджуватись. Тому, з'явилась потреба юридичного врегулювання питань сімейних правовідносин, до яких відносились суб'єктивні права. Автор досліджень з питань громадянського права О. Іоффе (1949) визначав суб'єктивне право так: „... це юридичний засіб задоволення інтересів радянських громадян, які співпадають з інтересами „соціалістичної держави”, або їм не протирічать” (с. 54–55). У засновника російської школи соціології кримінального права П. Сорокіна, в праці „Система соціології” (1920), в розділі під назвою „державне угруповання” (*рос. государственная группировка*) написано, що держава – всевладна організація. Твердження, що держава – єдиний творець права, „відноситься до фікції юристів, а не до формулювання реальної дійсності” (с. 143). „Дійсність” же довела, що основним згубним пороком тоталітаризму (радянського перш за все) – є позбавлення людини в майбутньому можливості самостійно та незалежно формувати власний внутрішній світ. За перші роки існування радянської держави сім'я, як соціальний інститут, зазнала низки змін – від вседозволеності („вільного кохання” – так званої сексуальної революції) до повного контролю особистого життя. Кодекс сім'ї та шлюбу 1926 року встановив норми та правила поведінки чоловіка й жінки в сім'ї. Були навіть регламентовані години, які потрібно витрачати на громадську діяльність та дозвілля (що треба відвідувати, куди ходити).

В. Бошко у творі „Нариси радянського сімейного права” посилається на працю Й. Сталіна, даючи пояснення важливості юридичного врегулювання сімейно-шлюбних відносин. Він пише: „базис – є економічною будовою суспільства на даному етапі його розвитку. Надбудова – це політичні, правові, релігійні, художні, філософські та політичні бачення суспільства... В надбудову входять також політичні,

правові, релігійні та інші бачення на шлюб та сім'ю, правові норми, які регулюють сімейно-шлюбні відносини та утворюють особливі правові установи (інститути сімейного права), а також політичні та інші установи, які займаються питаннями шлюбу та сім'ї (Соломон, 1998, с. 5).

Шлюб та сім'я знаходяться під впливом базису і тому його вплив має бути вирішальним. Надбудова, в свою чергу, має вжити всі заходи аби ліквідувати старі порядки, бачення, звичаї у сфері сімейно-шлюбних відносин, сприяти їхньому перетворенню з новим базисом, та з інтересами нового політичного та суспільного строю.

Тоталітаризм безкінечно винахідливий в пошуках способів псевдозаповненості індивідуального життя безглуздими ритуалами, проведенням часу та іграми. Прагнення ліквідувати вільний час, або заповнити його ерзацами (сурогатами, заміниками) в кінцевому випадку згубне для соціальної системи (Судаков, 1991, с. 13–14). „Володіння великою емоційною насиченістю... міфологічна ментальність дозволяє подолати відчуття випадковості, нестійкості існування, культивує прагнення до самовіддачі та самопожертви. Вона органічно включає в себе такі риси, як відчуття обраності та переваги, соціальний нарцисизм” (Там само, с. 5).

Радянський суспільний лад можна розглядати як результат соціального експерименту, як наслідок спроби свідомо та цілеспрямовано втрутитися в течію історичного процесу та управляти ним. Для того, щоб сформувані конкретну/зручну поведінку людей, їх необхідні якості характеру, потрібно контролювати контакти особи із зовнішнім світом. Система знайшла спосіб обмеження можливих контактів. Цим пояснюється фальсифікація загальної історії, залякування образом ворога, тотальна ідеологізація суспільного життя, табірний принцип організації спілкування, ізоляція окремих представників населення („ворогів народу”) та викривлення інформації стосовно них. Тобто, система безпомилково застосувала методи та засоби формування необхідного їй типу особистості. Шлюбний тип організації простору чудово спрацював на нівелюванні та пригніченні особистості (немає „я”, є „ми”!). Залізна логіка є у запроторенні людей з самого малечку до численних громадських організацій – все робиться від імені піонерії, комсомолу, партії тощо (Там само, с. 38–39).

Безперечно, робота теоретиків та методистів теорії комуністичного виховання мала колосальний вплив на населення. У вищих навчальних закладах утворювали кафедри, у відділах наукових інститутів – лабораторії. По всій країні діяли загони агітаторів, які виголошували основні принципи „правильного способу життя”, або „як добре живеться в радянській країні”. Автор „Дванадцяти заповідей революційного пролетаріату” – А. Залкінд розглядав питання статевого життя. Він писав: „Клас в інтересах революційної цілеспрямованості має

право втручатися в статеве життя своїх членів” (3). На його думку, як підкреслював В. Судаков: „великим пролетарським гріхом – є злягання з представником ворожого класу. Це все одно, що мати справу з крокодилом, чи орангутангом” (Там само, с. 48).

На основі марксистсько-ленінської теорії сімейно-шлюбних відносин комуністи задовго до „соціалістичного перевороту” вели боротьбу за впровадження в свідомість трудящих нових поглядів на сім'ю, шлюб та кохання (Лаптенюк, 1967, с. 46). Література наповнювалась творами, автори котрих вільно або невільно вносили плутанину в марксистське розуміння сімейної проблеми. Виходять різного роду теорії. Теорія „соціалізації жінки”, теорія „безкрилого Еросу” („склянки води”), яка заперечувала індивідуальне кохання та визнавала тільки задоволення полових інстинктів.

Паралельно, в публіцистичній літературі з'являлась думка, що масова перебудова побуту призведе до послаблення сімейно-шлюбних відносин. Проте, теоретики створення нової комуністичної сім'ї мали власне пояснення своїм діям та рішенням. Як приклад: вони вважали, що чим менше членам сім'ї доведеться думати над приготуванням їжі, ремонтом квартири та одяжі, тим більше часу залишиться для навчання, роботи та відпочинку (Там само, с. 103). Економісти навіть підраховали скільки часу витрачається на приготування їжі, та миття посуду (тим самим пояснюючи користь харчування в столових): „Підраховано, що навіть якщо половина теперішнього складу населення країни буде харчуватись в суспільних столових, то буде зекономлено біля 5 млрд. людино-годин, або 600 тис. років, котрі ми витрачаємо на домашнє приготування їжі. В цілому по країні домашнє господарство щороку поглинає не менше 100 млрд. людей, особливо жінок. Вони витрачають більше часу на побут, аніж на навчання” (Там само, с. 100–101). Саме в сім'ї концентруються всі успіхи та недоліки в моральному вихованні мас (Там само, с. 13). Формування комуністичної моралі в сім'ї можливе при наявності певних матеріальних та духовних передумов в суспільстві. Ось чому було важливим зупинитись на досягненнях в області побуту.

В 1929 р. вийшла книжка академіка Л. М. Сабсовича „Міста майбутнього та організація соціалістичного побуту”, в котрій автор зробив висновки про відмирання сім'ї при повному соціалізмі. Він писав, що в умовах нового життя „діти, починаючи з раннього дитинства, будуть виховуватись державою поза всяким впливом сім'ї”, так як вони не будуть „власністю батьків”, вони стануть „власністю держави”, котра відгородить їх від „шкідливого впливу батьків”. Проживатимуть в спеціальних дитячих містечках, а потім – шкільних містечках до 17 років „відокремлено від життя дорослих трудящих”, в особливості – від батьків. Самі ж батьки будуть проживати „в будинку-спальні для дорослих”, окремо від старих. Що стосується „підлітків” (до них Л. Сабсович відносив дітей віку від 16–17 до 20–21 року), то вони мають

проживати в спільних соціалістичних поселеннях разом з дорослими трудящими. Вони вже будуть учасниками виробничого процесу, проте центр важкості їхньої роботи буде лежати ще в площині теоретичного та практичного вивчення відповідних дисциплін та практичної підготовки до роботи (с. 31–32; 37–42). Звісно, з часом, особливо після II Світової війни його теорію критикували, проте, недарма цей твір був виданий ще в 1929-му році на ознайомлення громадян. Отже, теорія (нажаль) мала підтримку серед партійців.

По суті, до заперечення моногамної сім'ї в соціалістичному суспільстві прийшов А. В. Луначарський, котрий, в свій час, доказував, що для чоловіка моногамія не обов'язкова, і так як важко визначити батьківство, то „захист матері та дитини має лежати на суспільстві”. А. Макаренко – один з основних ідеологів педагогічного мислення XX століття писав, що дитина виховується повсякчас, а не лише тоді, коли батьки з нею розмовляють або її повчають (Социально-этические..., 1961, с. 39). Треба приділяти увагу політичному вихованню, коли батьки цілком передають дитині (дітям) систему політичних цінностей та норм (Бородин, 1980, с. 17).

Адепти комуністичного виховання приділяли увагу майбутнім змінам, які, на їхню думку, були неминучими: „Необхідність поєднання сімейного виховання із суспільним в майбутньому відпаде. Матеріальні турботи батьків щодо своїх дітей будуть зняті суспільством, кожна мати, при бажанні, зможе віддати дитину до державного дошкільного закладу... Партія та уряд дбайливо стежать за духовним життям нашої молоді, направляють його, керують ним” (Лаптенко, 1967, с. 115–116).

У 1930 році О. Колонтай мріяла про створення нової людини, і писала своїм поплічникам: „Новий побут перевиховує та створює нову людину. Нова людина буде індивідуальною, творчою, з талантами удосконалювати це побут де на перший план вийдуть питання взаємовідносин людей між собою та питання людини та колективу, тобто нова мораль. В них, в тої щасливої людини зникнуть заздрощі, ревності, бажання наклепництва. Не буде ні війн, ні вбивств” (Кравченко). Історія показала зовсім іншу реальність, з заздрощами, ревностями, наклепництвом, переслідуваннями, вбивствами, та кровавою війною.

З самого початку, в сімейно-шлюбних кодексах вказувалось, що однією з основних цілей створення його – це, перш за все, захист прав дитини. Проте, з часом, у творах все частіше можна було зустріти тезу про те, що акцентування виключності прав дітей та зменшення батьківських прав надає погану послугу підростаючому поколінню. „Якщо це потрібно було в 20-ті роки, щоб покінчити з чужими для нас проявами старого сімейного укладу, то в наш час зменшення авторитету батька чи матері, які сумлінно виховують своїх дітей, можуть тільки завадити виконанню радянською сім'єю її виховної функції, не має сенсу продовжувати відчуження між батьками та дітьми” (Правовые..., 1968,

с. 9). Це можна вважати яскравим прикладом парадоксальності теоретичного та практичного втілення нового устрою в Радянській державі.

Свої невдачі влада пояснювала тим, що законодавчі акти пролетарської диктатури, які друкуються у книжках є законами перехідного періоду до того часу, поки соціалістичне суспільство „не візьме на себе повну турботу про дітей та їхнє виховання”.

Партійні діячі полюбили гучномовні фрази стосовно „перемоги” над чимось. В особливості це „перемога” над церквою, над капіталістичним світом, чи то над соціал-фашизмом. У Й. Сталіна доволі часто лунала риторика, що радянські люди, найбільш вільні люди у світі і тому не можуть бути обмеженими в своїй свободі в результаті вступу до шлюбу (Рабинович, 1952, с. 10). Тобто за документами та декретами ми бачимо чистої води демократичні відгуки, а на практиці спостерігаєм зовсім інше.

Радянську владу часто звинувачували у руйнації інституту сім’ї (очевидно через велику кількість експериментів маргіналів сімейного права). Вони писали, що навпаки пішли вперед, адже в країні „пролетарської диктатури” сім’я припиняє бути самодостатньою, закритою коміркою та стає суспільним добутком (таким чином вони намагались позбавити сім’ю будь-якої інтимності вирішення особистих питань).

Пошук універсального способу виховання (критеріїв, доведених до стандартів в усіх республіках СРСР), пов’язаний з мрією про оволодіння людською соціальною природою. В масовій свідомості (як в народній, так і партійній) ця мрія трансформувалася в бажання панувати над конкретними особами та їхньою колективною єдністю. Не випадково, найбільшу державну увагу вихованню було приділено в суспільствах тоталітарного типу. Філософ І. Іллін, критикуючи радянське суспільство, писав, що головним звинуваченням цьому суспільству слугує тоталітарне розкладання душі, коли держава вимагає від людини морального падіння. До цього можна віднести феномен доносу, притворство, брехню, мислення чужими думками (шаблонні відповіді, „мислення гаслами”), вічний страх, тобто, все те, що ми сьогодні називаємо „совком” – пережитком радянського минулого. Як результат: „Сподівались встановити рівність, замість рівності дійсність надала таку нерівність, таку безправність більшості та привілейованість меншості, таку феодальну ієрархію, яка ледве проявлялась до революції. Нещадними розстрілами сподівалися виховати чесність агентів влади, викоренити хабарі, продажність тощо. Проте, це все продовжувало паралельно існувати” (Судаков, 1991, с. 10).

Таким чином, комуністичне виховання є унікальним радянським проектом. В ньому задіяли все дієздатне населення країни за принципом „кожен виховує кожного”. Виховання мало здійснюватися сім’єю,

дошкільними, шкільними та позашкільними дитячими закладами. Популяризацією таких суспільних ритуалів, як прийняття в „піонерію” чи „комсомол”, заслуховування звітів про виконані справи, публічні висловлення ненависті до „ворогів народу” і заклики до їх ліквідації, нищівна самокритика тощо, намагались укорінити в свідомості населення принцип „імітації бурхливої діяльності” влади, партії, активістів. Вже з середини 1930-х років відбулась трансформація суспільної свідомості в плані утвердження аскетизму та дееротизації (знаменита теза „в СРСР сексу немає”). Під час розпалу оголужних кампаній боротьби з пропагандистами „буржуазних поглядів” та шквалом масових політичних репресій, питання кохання, шлюбу та сім’ї набули виключно політичного характеру, одним з аспектів чого стали репресії тисяч членів сімей „ворогів народу”, популяризація ганебних людських якостей, спотворення суспільної психології і сприйняття навколишнього світу.

Список використаної літератури

1. **Бородин Г. Я.** Политическая культура семьи и воспитания молодого поколения. *Культура семьи как объект социологического исследования* [Сборник статей]. Свердловск : УНЦ АН СССР, 1980. С. 16–23.
2. **Бранденбургский Я. Н.** Брак и его правовые последствия. М. : Юрид. изд-во НКВД РСФСР, 1926. 37 с.
3. **Залкинд А. Б.** Революция и молодежь. М. : Коммунист. ун-т им. Я. Свердлова, 1924. 196 с.
4. **Иоффе О. С.** Правоотношение по советскому гражданскому праву. Л. : Изд-во Ленинград. гос. ордена Ленина ун-та им. А. Жданова, 1949. 143 с.
5. **Кодекс** законів про родину, опіку, одруження і про акти громадянського стану. К. : Юрид. вид-во Народ. комісаріату юстиції Союзу РСР, 1938. 160 с.
6. **Кодекс** законов о семье, опеке, браке, и об актах гражданского состояния (с изменениями и дополнениями). Х. : Юрид. изд-во Наркомюста УССР, 1929. 104 с.
7. **Кодекс** законов об актах гражданского состояния, Брачном, Семейном и Опекунском праве. *Собр. узаконений и распоряжений пр-ва за 1917–1918 гг. Упр-е делами Совнаркома СССР*. М. : Упр-е делами Совнаркома СССР, 1942. С. 1045–1074.
8. **Лаптенко С.** Мораль и семья. Минск : Наука и техника, 1967. 248 с.
9. **Правовые** вопросы семьи и воспитания детей / Отв. ред. В. С. Тадевосян. М. : Юрид. лит-ра, 1968. 184 с.
10. **Рабинович И. В.** Личные и имущественные отношения в советской семье. Л. : Изд-во Ленинград. гос. ордена Ленина ун-та им. А. Жданова, 1952. 159 с.
11. **Сабсович Л. М.** Города будущего и организация социалистического быта. М. : Гос. тех. изд-во, 1929. 64 с.
12. **Свердлов Г. М.** Брак и развод. М. : Изд-во акад. наук СССР, 1949. 146 с.
13. **Соломон П.** Советская юстиция при Сталине [пер с англ. Л. Максименкова]. М. : РОССПЭН, 1998. 462 с.
14. **Кравченко А.** Создание нового советского человека.

Курс лекцій: *Между революцией и войной*. URL: <https://arzamas.academy/materials/1499>. 15. Сорокин П. Система социологии. Пг. : Колос, 1920. Т. 2. Социальная аналитика. Ч. 2. Учение о строении сложных социальных агрегатов. 464 с. 16. Социально-этические проблемы семьи и семейного воспитания в условиях развитого социализма. Горький : [б. и.], 1961. 119 с. 17. Судаков В. Н. Мифология воспитания: очерки теории развития воспитания личности. Свердловск : Издательство Уральского университета, 1991. 112 с.

Referenses

1. Bodorina, G. (1980). Politicheskaya kultura semi i vospitaniya molodogo pokoleniya [Political culture of the family and education of younger generation]. *Kultura semi kak ob'ekt sotsiologicheskogo issledovaniya* [Culture of the family as an object of sociological research]. (pp. 16–32). Sverdlovsk: UNTs AN SSSR [in Russian].
2. Brandenburgskyy, J. (1926). *Brak y ego pravovye posledstviya* [Marriage and its legal consequences]. Moskva: Yuridicheskoye izdatelstvo NKVD RSFSR [in Russian].
3. Zalkind, A. (1924). *Revolutsiya i molodezh* [Revolution and youth]. Moscow: Kommunisticheskiy universitet imeni Y. Sverdlova [in Russian].
4. Ioffe, O. (1949). *Pravootnoshenie po sovetskomu grazhdanskomu pravu* [Relationship on Soviet civil law]. Leningrad: Izdatelstvo Leningradskogo gosudarstvennogo ordena Lenina Universiteta im. A. Zhdanova [in Russian].
5. *Kodeks zakoniv pro rodinu, opiku, odruzhennya i pro akti gromadyanskogo stanu* [Code of Laws about family, guardianship, marriage and acts of civil state] (1938). Kyiv: Yuridichne vidavnistvo Narodnogo komisariatu yustitsii Soyuzu RSR [in Ukrainian].
6. *Kodeks zakonov o seme, opeke, brake, i ob aktah grazhdanskogo sostoyaniya (s izmeneniyami i dopolneniyami)* [Code of Laws about family, guardianship, marriage and acts of civil state (with changes and additions)] (1929). Harkov: Yuridicheskoe izdatelstvo Narkomyusta USSR [in Russian].
7. *Kodeks zakonov ob aktah grazhdanskogo sostoyaniya, Brachnom, Semeynom i Opekunskom prave* [Code of Laws about acts of civil state, Matrimonial, Family and Guardianship Law] (1942). *Sobranie uzakoneny i rasporyazheniy pravitelstva za 1917–1918 gg.* (pp. 1045–1074). Moscow: Upravlenie delami Sovnarkoma SSSR [in Russian].
8. Laptinok, S. (1967). *Moral i semia* [Moral and family]. Minsk: Nauka i tehnika [in Russian].
9. Tadevosyan, V. S. (Ed.). (1968). *Pravovye voprosy semi i vospitania detey* [Legal issues of family and parenting]. Moscow: Yuridicheskaya literatura. [in Russian].
10. Rabinovich, I. V. (1952). *Lichnye i imuschestvennye otnosheniya v sovetskoj semie* [Personal and property relations in the Soviet family]. Leningrad: Izdatelstvo Leningradskogo gosudarstvennogo ordena Lenina Universiteta imeni A. Zhdanova [in Russian].
11. Sabsovich, L. M. (1929). *Goroda buduschego i organizatsia socialisticheskogo byta* [Cities of

the Future and the Organization of Socialist Life]. Moscow: Gosudarstvennoe technicheskoe izdatelstvo [in Russian]. **12. Sverdlov, G.** (1949). *Brak i razvod* [Marriage and Divorce]. Moscow: Izdatelstvo akademii nauk SSSR [in Russian]. **13. Solomon, P.** (1998). *Sovetskaya yustitia pri Staline* [Soviet Justice under Stalin]. Moscow: ROSSPEN [in Russian]. **14. Kravchenko A.** *Sozдание novogo sovetskogo cheloveka* [Creating a new Soviet man]. *Kurs lektsiy: Mezhdru revolyutsiei i voynoy* [Course of lectures: Between revolution and war]. URL: <https://arzasmas.academy/materials/1499> [in Russian]. **15. Sorokin, P.** (1920). *Uchenie o stroenii slozhnyih sotsialnyih agregatov* [The doctrine of the structure of complex social units]. *Sistema sotsiologii* [System of sociology], Vol. 2 (2), 143 [in Russian]. **16. Sotsialno-eticheskie problemyi semi i semeynogo vospitaniya v usloviyah razvitogo sotsializma [Socio-ethical problems of family and family education in conditions of developed socialism] (1961). Gorkii [in Russian]. **17. Sudakov, V.** (1991). *Mifologiya vospitaniya: ocherki teorii razvitiya vospitaniya lichnosti* [Mythology of education: essays on the theory of the development of personality education]. Sverdlovsk: Izdatelstvo Uralskogo universiteta [in Russian].**

Лаврі О. Ю. Ідеї комуністичного виховання як фактор формування нової радянської сім'ї в 1920 – 1930-х роках.

Стаття базується на документах радянського уряду, які торкалися сімейного питання. Автор спробувала дослідити експерименти радянської адміністрації по створенню нової радянської сім'ї. На основі виданих декретів, автор розглянула спроби радянської влади нав'язати або впровадити свої цінності „правильної сім'ї”. Одразу після завоювання влади, більшовики змінили закон стосовно одруження. Вони забрали у церкви можливість узаконювати шлюби. Цей період прийнято називати періодом „вільного кохання” оснований на теорії „склянки води”. Проте, на практиці експеримент виявився провальним. Саме тому, вже в 1926 році було видано нове зведення законів про подружні стосунки. З того часу цивільний шлюб мав бути зареєстрований у відділеннях РАЦСів (Реєстрові акти цивільного стану) в обов'язковому порядку.

Комуністичне виховання не закінчувалося експериментами навколо одруження. Виховання починалося в школі (маленькі хлопчики і дівчатка повинні були поступати в різні організації: так звані „жовтенята” (7-9 років), „піонери” і так далі). На зустрічах їм говорили, що сім'я не складається з батька і матері: сім'я — це СРСР, а батько — І. Сталін. Мовляв, батьки можуть стати зрадниками, а батьківщина ні. Період існування радянської держави можна порівняти з лялькарем, який смикав за ниточки в потрібний для нього момент, щоб маріонетки зіграли так як йому хочеться або бачиться. Експерименти подібного роду безпосередньо порушують міжнародні права людини на самовизначення і самовираження.

Ключові слова: комуністичне виховання, радянська сім'я, ідеологія, тоталітаризм, СРСР, І. Сталін.

Лаври О. Ю. Идеи коммунистического воспитания как фактор формирования новой советской семьи в 1920 – 1930-х годах.

Статья основана на документах советского правительства, которые касались семейного вопроса. Автор попыталась исследовать эксперименты советской администрации по созданию новой советской семьи. На основе изданных декретов автор рассмотрела попытки советской власти навязать или внедрить свои ценности „правильной семьи”. Сразу после завоевания власти большевики изменили закон бракосочетания. Они забрали у церкви возможность узаконивать браки. Этот период называют периодом „свободной любви”, основанным на теории „стакана воды”. Однако, на практике эксперимент оказался провальным. Именно поэтому, уже в 1926 году был издан новый свод законов о супружеских отношениях. С этого времени гражданский брак должен был быть зарегистрирован в отделениях ЗАГСов (Запись актов гражданского состояния) в обязательном порядке.

Коммунистическое воспитание не заканчивалось экспериментами в бракосочетании. Воспитание начиналось в школе (маленькие мальчики и девочки должны были поступать в разные организации: „октябрюта” (7–9 лет), пионеры и т.д.). На встречах им говорили, что семья не состоит из отца и матери: семья - это СССР, а отец всех — И. Сталин. По их словам, родители могут стать предателями, а родина нет. Период существования советского государства можно сравнить с кукольником, который дергал за ниточки в нужный для него момент, чтобы марионетки сыграли так как ему хочется или видится. Эксперименты подобного рода напрямую нарушают международные права человека на самоопределение и самовыражение.

Ключевые слова: коммунистическое воспитание, советская семья, идеология, тоталитаризм, СССР, И. Сталин.

Lavri O. The ideas of communist as a factor of creation of new soviet family during 1920 – 1930s

The article is based on the documents of Soviet government which were touched the family question. The author tried to investigate the experiments of the Soviet administration on creation of new Soviet family. They tried to impose or bring up their values of “right family”. Right after the conquering the power Bolsheviks changed the law of canceration. They took the power from the church to legitimize the marriages; and tried to strangle the church, because it was a toehold of the people. That is why first years of the USSR there was no necessary to legitimize the marriage. This period is calling the period of “free love” – based on the theory of “Glass of water”. The main idea of it is that to have sex is like to have a glass of water. But, this episode of

Soviet life was unsuccessful. That is why in 1926 was issued a new code of laws of marital relations. Since this time a civil marriage had to be registered in the departments of RACS (Record of acts of civil state). It was necessary to find a staff which will register the people. For this purpose the government started some courses where new specialists were thought to teach others how to celebrate their marriage. It was called – to make a “red wedding” (it was connected with the color of revolution and the color of the USSR flag).

The communist education wasn't ended on marriage. The education was started at school (little boys and girls had to enter to different organizations: “octyabriata” (7-9 years), pioneers etc.). At the meetings they were thought that the family doesn't consist of father and mother: family is all the countries (USSR) as a motherland, and the father of all is J. Stalin. That is why it was popular the story of P. Morozov, who denounced on his father to the administration. He was put to others pupils as an example.

That is how Soviet government ruled all of these years. It was like a puppeteer which pulled the strings for the puppets (citizens) do what he wants. We all know the terrible period which is calling “Great terror”, these mass repression touched almost all the families of the USSR. The chime of it we hear and see till now. And we have to find real family values which were erasing during 70 years.

Key words: communist education, RACS (Record of acts of civil state), new soviet family, civil marriage, actual marriage.

Стаття надійшла до редакції 16.03.2019 р.

Прийнято до друку 25.05.2019 р.

Рецензент – д.і.н., проф. Набока О. В.